

Een Nederlandse marine-officiersdegen "naar Engelsch fatsoen"

Door G.R. Hof

In tijden van staatkundige overgang (1795, 1813, 1831, 1945) valt ook de orde in de gereguleerde wapenering weg. Alles dat aan wapenering toevallig aanwezig is, alles dat maar op korte termijn aangeschaft kan worden wordt in gebruik gesteld. Ook worden dan wapens uit een vorige periode of integraal gebruikt of aangepast aan de nieuwe tijdgeest. Uit de overgangperiode 1813-1815 wil ik U ditmaal een degen presenteren.

Het degentype

Zoals ook bij de legers van het vasteland, waren in Engeland begin 18e eeuw de infanterie-officieren bewapend met een stokwapen (in dit geval de sponton) als teken van waardigheid. Als deze stokwapens al een zekere functionaliteit hadden op de geordende slagvelden van West Europa, anders was het bij het gebruik ervan aan de randen van het Imperium; bij de grensoorlogen in India en zeker ook bij de Amerikaanse bevrijdingsoorlog (1775-1783) was de sponton een volstrekt zinloos wapen. In 1786 verscheen er in Engeland dan ook een voorschrift¹ waarin de sponton werd afgeschaft en een degen werd voorgeschreven voor de infanterieofficieren. In dit voorschrift werd over die degen alleen iets gezegd over de kleur van het beslag (goud-of zilverkleurig) en de minimum afmetingen van de kling. Toch is het, tegen alle beter weten in, in veel Engelse wapenliteratuur traditie geworden tot op de dag van vandaag² om de types wapens die op dat moment door infanterieofficieren werden gedragen al "Pattern 1786" te betitelen.

Één van die types die op dat moment erg in zwang was, was dat wat in Engeland het "beaded" of "five-ball" gevest werd genoemd en in Nederland wordt aangeduid met "naar Engelsch fatsoen" of "gekraald beugelgevest"³. De vroegste documentatie in Engeland over het wapen met dit type gevest is een rekening van de wapenmaker Bland & Foster (sword-cutlers & beltmakers to His Majesty, 70 St. James's St, Pall Mall London 1788-1791) gedateerd 16-2-

1788:"a steel sword with Bead Patt.n hilt black horne gripe. Damask'd back blade"⁴. In Engeland was het gebruikelijk om op de ebbenhouten of ivoren greeplaten een medaillon aan te brengen met een band om de omtrek der greep (zoals een sigarenbandje) met op dat medaillon de naam of het symbol van het regiment van de drager.

Dit type degen werd vanaf ongeveer 1790 ook veel gedragen door Engelse marineofficieren, waarbij dan op het medaillon een gekroond (onkbaar) anker werd afgebeeld en tussen de zijbeugel en de stootplaat een metalen ankertje werd aangebracht. Op een schilderij gemaakt in 1798 wordt de Engelse admiraal Duncan (1731-1804) met dit type degen afgebeeld⁵; deze Duncan was de vlootvoogd die in 1797 de Nederlandse (Bataafse) marine versloeg bij de Slag bij Kamperduin.

In de vorm van de greepknop zat wat variatie; in Engeland zelf was het merendeel der greepknoppen in de vorm van een 8-hoekig "kussen". Maar ook komen degens voor van dit type waarbij de greepknop de vorm heeft van een Etruskische vaas. Deze vorm van greepknop wordt genoemd naar de ontwerper ervan, de Engelse architect Adams. Adams greepknoppen ken ik niet op niet-Engelse wapens.

Terwijl aan het einde der 18e eeuw de stijlvormen der blanke wapens vaak bepaald werden door Franse invloeden, zeker ook in Nederland, zien we dat na 1800 veranderen. Hoe groter de weerstand begon te worden tegen de

Franse overheersing, des te groter werd de stijlinvloed van geallieerde landen zoals Engeland. Zo werd het gekraalde beugelgevest in verschillende landen gedragen: Denemarken, Noorwegen, Beieren ("Degen für Sanitetsbeamte"), Amerika ("Infantry Officers Sword 1821"), ja zelfs in Frankrijk zelf ("Épée à l'Anglaise"). En zo werd dit degentype vanaf plm. 1805 ook in Nederland populair. Een redelijk vroege versie kunnen we onder andere zien in Armamentaria⁶. Ook na het begin van het Koninkrijk der Nederlanden bleef dit wapen gedragen worden, getuige de vele exemplaren ervan in het Rijksmuseum te Amsterdam⁷; degen der Schutterijmuziek. Deze wat latere exemplaren hebben vaak een ruitvormig medaillon op de greeplaten.

De degen

(zie afb.1) Gevest: verguld messing. De voorbeugel staat loodrecht op de pareerstang. De achthoekige greepknop is met een urnvormige moer op de angel geschroefd. De pareerstang is recht en heeft een gekraalde zijring; tussen deze zijring en de pareerstang een klein ankertje (zie afb.2). De greeplaten zijn van gearceerd ebbenhout en worden onderaan omsloten door een achthoekige greepriem met drie profielgroeven. Beiderzijds zijn in de greeplaten elliptische medaillons ingelaten met in haut-relief het gekroond naamcijfer van Koning Willem I.

Kling: recht, eensnijdend (voor slag en stoot ingericht), lengte 85,5 cm., breedte 2,9 cm. De kling heeft een vlakke rug en brede geulen tot 14 cm. van de in het midden liggende punt. Op het sterk der kling enkele etsingen.

Schede: zwart leder, met messing haak- en oorband.

Discussie

In Nederland werd door marineofficieren vanaf 1798 een vastgesteld model van sabel gedragen[8]8 maar vlagofficieren werd toegestaan een niet nader omschreven degen te dragen, waarvan het gevest verguld moest zijn. De boven beschreven degen met gekraald beugelgevest zal vanaf plm. 1805 gedragen zijn door een Nederlandse marineofficier. Na het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815, zo tegen de tijd dat bij de Koninklijke Marine de zogenaamde stafdegen en even later de staande degen werden ingevoerd, zal de eigenaar van de degen de medaillons hebben laten aanbrengen; de medaillons zijn niet (zoals het gevest) verguld.

Geraadpleegde bronnen

- P.G.W. Annis, Naval Swords, London 1970
- F.L. Diekerhof, Het Marineuniform tot 1809, Den Haag 1969
- W.E. May & P.G.W. Annis, Swords for Sea Service, Vol.I London 1970
- A.V.B. Norman, The Rapier and Small Sword 1460-1820, London 1980
- J.P. Puype, Blanke wapens, Lochem-Poperinge 1981
- B. Robson, Swords of the British Army, London 1996

Eindnoten

- ¹ Besluit van de Adjudant-Generaal 3-4-1886; o.a. in Robson blz.142
- ² Zie o.a. Robson, kleurplaat IV: "Pattern 1786".
- ³ Zie Puype afb.87 rechts
- ⁴ Norman blz.195; ook genoemd in Annis & May; de degen waar de rekening voor uitgeschreven werd bevindt zich in Windsor Castle
- ⁵ Annis blz.8,39
- ⁶ Armamentaria No.28, omslag
- ⁷ Inventaris nrs. NG NM TN 14 t/m 30, uit de collectie van de Schutterij te Amsterdam
- ⁸ Reglement omtrent de Uniformen voor de Zee-officieren bij de Bataafse Republiek, art.17

